

“*Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları*” konulu
4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu (23-26 Mayıs 2012)

Mikail CENGİZ

“Bir dilin ölümü bir milletin ölümüdür” görüşünden hareketle “Son Sesler Duyulmadan” sloganıyla Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından 23-26 Mayıs 2012 tarihlerinde gerçekleştirilmiş olan “*Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları*” konulu **4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu**’nda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan Türk dilleri, kuşaklar arasında yeterince veya hiç aktarılmayan, dolayısıyla konuşur sayısı giderek azalan ve öngörülebilir süreçte konuşuru kalmayacak derecede risk altında bulunan diller ele alınmıştır. Dillerin yok olma sürecinde kültürler de ciddi derecede zarar görmekte, önce bulanıklaşmakta, yani kültürel değerler tam anlaşılmadan yaşatılmaya çalışılmakta, birkaç kuşak sonra da tamamen baskın kültürün bir parçası hâline gelmektedir. Bu bağlamda alanda çeşitli bilimsel çalışmalar gerçekleştirmiş bilim adamları Ankara’da bir araya gelmiş ve çözüm önerileri tartışılmıştır.

Bu bilimsel toplantıda *Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları*’nın tespiti ve kayıt altına alınması, dil ve kültür malzemelerinin belgelendirilmesi, dil ve kültürlerin yeniden canlandırılması vd. ana konular olarak belirlenmiştir. Toplantıya Türklük biliminin her alanından birçok araştırmacı bağımsız ya da müşterek çalışmalarıyla katılmışlardır.

4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu hazırlıklarına, 2011 yılı Haziran ayında Düzenleme Kurulu ile Bilim ve Danışma Kurulunun oluşturulmasıyla başlanmıştır. **Sempozyum Düzenleme Kurulu**; Türkiye’deki birçok üniversiteden katılan bilim adamlarından, **Bilim ve Danışma Kurulu** ise yurtiçi ve yurtdışında alanlarında tanınmış, saygın bilim adamlarından oluşmaktadır. Kurul, çalışmalarına sempozyum takvimi oluşturarak başlamıştır. Daha sonra yurt içi ve yurt dışında ilgili bilim dallarında çalışan akademisyenlere sempozyum duyurusu gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için; başta Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü olmak üzere kısa adı UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, TÜKA, TÜRKSOY, TÜBİTAK, T.C. Başbakanlık Tanıtma Fonu,

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ile TRT'ye farklı projeler sunulmuş ve ilgili kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

15 Eylül 2011 - 15 Şubat 2012 tarihleri arasında <http://www.soneslerduyulmadan.hacettepe.edu.tr> ağ erişim sitesi aracılığıyla gönderilen ve Bilim ve Danışma Kurulunun onayı alınarak sempozyuma kabul edilen bildirimler ve bildiri sahipleri 20-24 Mart 2012 tarihleri arasında ilan edilmiştir. Katılımcıların gönderdiği bildiri özetleri Sempozyum Düzenleme Kurulu tarafından incelenmiş ve baskıya hazır hâle getirilmiştir.

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü tarafından 23-26 Mayıs 2012 tarihleri arasında gerçekleştirilen 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu'na yurt dışından 50, yurt içinden 30 bilim adamı katılmıştır.

Sempozyum, 23 Mayıs 2012'de Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesindeki açılış töreni ile başlamıştır. Sempozyum tanıtım filminin izlenmesi ve açış konuşmalarının ardından TÜBİTAK 2221 Konuk Bilim İnsanı Destekleme Programı kapsamında Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsünde misafir öğretim üyesi olarak görev yapan Prof. Dr. Marcel Erdal "Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Dilleri ve Kültürleri" konulu açış konferansını sunmuştur. Konferansta Erdal, bugün doğu, orta, kuzey ve batı Asya'da ve Doğu Avrupa'da konuşulmakta olan Türk dillerinin ve lehçelerinin

birçoğunun yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu belirtmiş ve konunun önemini dünyada bu tehlikeyi yaşayan diğer dillerden örnekler vererek vurgulamıştır. Erdal'a göre bir dilin tehlike altında olup olmadığını belirlemede ölçüt sayılan başlıca dört veri bulunmaktadır. Bunlar konuşanların sayısı ve ortalama yaşı, dağınık değil de toplu yerleşim noktalarında yaşayışları, konuşurların nüfus içindeki oranı ve dilin çocuklara öğretilip öğretilmediğidir. Konferansta Prof.Dr. Marcel Erdal dilin işlevlerine değinmiş ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan dillerle ilgili olarak bilim adamlarına çeşitli görevler düştüğünü ifade etmiştir. Bunlar, 1) Tehlikedeki dilleri ve ürünlerini her türlü kayıt yoluyla belgelemek; 2) bu dilleri üniversite seviyesinde öğrenmek ve öğretmek; 3) dilleri ve kültürleri tehlikede olan toplumların çocukları ve gençlerinin kullanabilecekleri ders kitaplarının hazırlanmasında yardımcı olmak; 4) bu toplumların yaşadıkları devletlerin üniversiteleriyle işbirliği kurarak müşterek programlarla dillerini ve kültürlerini araştırmak, tehlikedeki toplumlardan gelen üniversite öğrencilerine dillerini ve dil ürünlerini araştırma imkânı vermek veya verdirmek gibi çalışmalardır.

Açış konferansının ardından sempozyumun bilimsel oturumlarına geçilmiş ve Mehmet Akif Ersoy ile K Salonlarında olmak üzere paralel iki oturumda 80 bildiri sunulmuştur. Bu bildiriler arasında Prof.Dr. Mehmet Ölmez, "Çin'deki Türk Dilleri ve Bugünü" başlıklı bildirisinde Çin'de konuşulan dokuz Türk dili ile ilgili çeşitli bilgiler vermiştir. Ölmez, bu dillerden yalnızca üçünün yazı dili bulunduğunu ifade etmiş ve özellikle Salırca ve Sarı Uygurca hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Aynı oturumda Prof.Dr. Abdurishid Yakup'un bildirişi okunmuştur. Mağfîret Kemal Yunusoğlu yine Çin'deki Türk topluluklarından Lopnor Uygurları ile ilgili görsel bir sunum gerçekleştirmiştir. Adalaiti Abdulla son derece önemli bildirisinde sosyo-lengüistik metotlarla sahadaki çalışmalarından çeşitli istatistiksel verileri paylaşmış ve Çin'deki Özbek dilini ele almıştır. Fergana Vadisindenki Uygurların durumu hakkında Nabijan Tursun, Fu-yü Kırgızcasına Moğolcanın Etkisini Vadim Ponaryanov, Çin'de konuşulan Tatarca'yı Alfıya Yusupova, Tataristan Tatarcası ile Çin Tatarcası arasındaki farklılıkları Ailıaikeban Aierken, Salırcayı Prof.Dr. Arienne Dwyer, Salırca ile Sarı Uygurca arasındaki farklılıkları Hans Nugteren, Sarı Uygurlar hakkında gerçekleştirilmiş son saha çalışmalarını Prof.Dr. Zhong Jinwen ele almıştır.

Sempozyumda Türkiye'de ilk kez bulunan ve dünyaca ünlü Türkolog Prof.Dr. Valantin İvanovich Rassadin Tofaca hakkındaki bildirisinde dilin fonetiği ile ilgili çeşitli bilgiler vermiştir. Bilimsel oturumlarda ayrıca Moğolistan ve Tuva'daki Tuvaca, Sibiryâ Tatarları, Sibiryâ Çuvaşları, Litvanya Tatarları, Hindistan'daki Türkler hakkında çeşitli bildiriler sunulmuştur. Ayrıca tehlikedeki Altay ağızları, Şorca, Nogayca, Hakasçanın Kızıl diyalekti, Çulımca, Horasan Türkleri, Kaşkay Türkleri ve Afganistan ile Tacikistan'daki çeşitli Türk toplulukları ve dilleri değerlendirilmiştir. Sempozyumda

Halacistan'da Halaç Çocuklarının Anadillerini Öğrenme Meselesi başlıklı bildiri Halaça olarak Ali Asger Cemrasi tarafından, çevirisi ise Prof.Dr. Semih Tezcan tarafından sunulmuştur. Sempozyumda ayrıca Alexander Garkavets Urumlar hakkında bir bildiri sunmuştur. Yine Ukrayna'da bulunan Türk topluluklarından Kırım Tatarları, Kırımçaklar, Kırım Karayları hakkında alanda çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiş bilim adamları tarafından bildiriler sunulmuştur.

Sempozyum tanıtım filmine ve bilimsel oturumların video görüntülerine <http://www.youtube.com/user/hacettepeturkiyat> linkinden sempozyum fotoğraflarına ise <http://www.facebook.com/sonsesler.duyulmadan> linkinden ulaşmak mümkündür.

Değerlendirme ve Kapanış Oturumu

Değerlendirme ve Kapanış oturumunda, öncelikle Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Müdürü Doç.Dr. Yunus Koç söz almış ve katılımcılara 3 gün boyunca sempozyuma değerli katkılarından dolayı teşekkür etmiştir. Ardından Hacettepe Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Murat Tuncer bu topluluklar ile ilgili çalışmalara yönelik projelerde üniversite olarak her türlü desteğe hazır bulduklarını ifade etmiştir. Oturumun değerlendirme bölümü Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Dr. Dursun Yıldırım'ın başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Oturumda Prof.Dr.

Ahmet Bican Ercilasun, Prof.Dr. Semih Tezcan ve Prof.Dr. Marcel Erdal sempozyum ile ilgili çeşitli değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ercilasun konuşmasında Türk lehçelerinin tarihte bir birlik arz ederken bugün çeşitli etkenler nedeniyle tehlike ile karşı karşıya bulunduğunu ve bu lehçelerle ilgili olarak dokümantasyon çalışmalarına hız kazandırılması gerektiğine değinmiş ve bu dillerde Eski ve Ana Türkçe ile ilgili çalışmalarda da önemli veriler bulunabileceğine işaret etmiştir. Prof.Dr. Semih Tezcan tehlikedeki Türk dillerine verilecek önem kadar diğer dünya dillerine de bir bilim adamı hassasiyetiyle yaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Tehlikedeki tüm diller en az diğeri kadar önem taşımaktadır. Bu bakımdan Tezcan da her dil için yapılacak dokümantasyon çalışmalarının önemine işaret etmiştir. Prof.Dr. Marcel Erdal ise tehlikedeki Türk dillerinin çeşitli çalışmalarla kurtarılabilmesine değinmiş ve bunun yollarını anlatmıştır. Değerlendirme konuşmalarında özellikle dokümantasyonun önemi vurgulanmıştır.

Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

Sempozyum sosyal ve kültürel etkinlikler bakımından son derece zengin bir içerikle hazırlanmıştır. Sempozyum kültürel etkinlikleri kapsamında Sergi ve Ankara Gezisi düzenlenmiştir.

Sergi

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Yunus Emre Enstitüsü ve sempozyum katılımcılarına ait yayınlar sempozyum süresince Hacettepe Üniversitesi Beytepe Yerleşkesi Öğretim Üyeleri Kafeteryası Sanat Galerisi önünde sergilenmiştir. Farklı ülke ve şehirlerden gelen katılımcıların beraberinde getirdikleri eserler daha sonra Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesine bağışlanmıştır.

Ankara Gezisi

Sempozyumun son günü olan 25 Mayıs tarihinde katılımcılarla birlikte Anıtkabir ziyareti gerçekleştirilmiştir. Ardından Ulus ve civarı ile Bizans ve Osmanlı döneminden kalma Ankara kalesi gezilmiştir. Ahşap evleri, el sanatları ve yöresel yemekleri ile Türk kültürünün güzelliğini ve zevkini yansıtan Ankara'nın tarihî ve turistik Hamamönü evleri katılımcıların son derece memnun bir şekilde sempozyumdan ayrılmalarına olanak sağlamıştır.

Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Topluluklarının öneminin ilk kez böyle bir toplantıda vurgulanması; konu ile ilgili yerli ve yabancı araştırmacıların Türkiye'de buluşması ve bu konuya Türkiye'nin önderlik etmiş olması, alanda gerçekleştirilmesi muhtemel çalışmaların hayata geçirilmesine yönelik çabalar sempozyumun ülkemize sağlamış olduğu önemli kazanımlardandır. Sunulan bildirimlerde tehlikedeki Türk topluluklarına ilişkin güncel veriler bilim dünyası ile paylaşılarak artık harekete geçmenin gerekliliği dile getirilmiştir.

